

Δουβρόφσκη ἔνωσὶς τῆς τῆ ἐφαίνετο παράδεισος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν λαχόντα αὐτῆ κληρὸν. Ἐρριψε βλέμμα εἰς τὸν δακτύλιον, ὃν τῆ εἶχεν ἀφήσει. Διακαῶς ἐπεθύμει νὰ τὸν ἴδῃ κατὰ μόνας, καὶ μίαν ἔτι φοράν, πρὸ τῆς ἀποφασιστικῆς στιγμῆς, νὰ τὸν συμβουλευθῆ. Ἡ προαισθησις τῆ ἔλεγεν ὅτι τὸ ἐσπέρας θὰ εὔρισκε τὸν Δουβρόφσκη εἰς τὸν κῆπον, παρὰ τὴν σκιαᾶδα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταβῆ ἐκεῖ. Ὁθεν τοῦ σκότους ἤδη ἐπερχομένου ἠτοιμάσθη, ἀλλ' ἡ θύρα ἦτο κλειστή, ἡ δὲ θαλαμηπόλος τῆ ἀπήντησεν ἔξωθεν ὅτι ὁ πατὴρ τῆς εἶχε διατάξῃ νὰ μὴ ἀνοίξωσιν. Ἦτο λοιπὸν ὑπὸ κράτησιν. Βαθέως αἰσθανθεῖσα τὴν προσβολήν, ἐκάθησεν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτιοῦ ἔμεινεν ἐκεῖ ἀκίνητος, θεωροῦσα τὸν ζοφερὸν οὐρανόν. Πρὸς τὴν αὐγὴν ὕπνος ἐλαφρὸς τὴν κατέλαβε, ἀλλὰ συνωδευμένος μὲ τόσον λυπηρὰς ὄπτασις, ὥστε αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου τὴν ἀρύπνισαν.

(Ἐπεταί τὸ τέλος.)

Π. Α. Α.

Ο ΕΝΕΡΓΟΣ ΒΙΟΣ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμε. φύλλον.]

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ψευδοῦς ἀνεξαρτησίας ὑπάρχει καὶ ἀληθῆς· εἶνε δ' αὕτη ἡ ἀπελευθεροῦσα ἡμᾶς τῆς κυριαρχίας τῶν πραγμάτων, ἡ ἀπαλλάττουσα τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κυριαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς φύσεως γεννᾶται ἐκ τῆς ἀντιπαθείας ἣν ἔχομεν πρὸς τὰ φυσικὰ ἐμπόδια. Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἦτο πεπλασμένος οὕτως ὥστε εὔρισκων κώλυμά τι πρὸ αὐτοῦ νὰ ὀπισθοδρομῆ, οὐδέποτε τὸ ἀνθρώπινον γένος θ' ἀπηλλάσσετο τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἐνδείας. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐν τῶν εὐγενεστάτων τοῦ γένους ἡμῶν χαρακτηριστικῶν, ἐπενεργεῖ ὥστε τὸ κώλυμα νὰ ἐξεγείρῃ τὴν προσπάθειαν καὶ ἡ προσπάθεια νὰ θριαμβεύῃ τῶν ἐμποδίων. Πλάνη λοιπὸν ἐνουπῆρχεν ἐν τῷ περιφῆμῳ τῶν στωϊκῶν ἀξιώματι, ὅπερ συνίστα ὑπομονὴν καὶ ἀποχήν. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶνε ἡ καταδικη παντὸς πολιτισμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος μόνον καὶ μόνον διότι δὲν ὑπέμεινε τὰ δεινὰ, ἅτινα ἐπέβαλλον αὐτῷ ἡ φύσις, διότι δὲν ἐδίστασε νὰ καταπολεμήσῃ αὐτὰ, ἐβελτίωσεν ἀκαταπαύστως τὴν τύχην αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν ἀπογόνων του.

Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ καυχᾶται ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ κράτους τῆς φύσεως, οὐδὲν δὲ δύναται κατὰ τῶν νόμων αὐτῆς. Ἀλλὰ δύναται νὰ εὐρύνη ἀπαύστως τὰ ὄρια τῆς δουλείας αὐτοῦ, καὶ ἐφαρμόζων εἰς τὰς ἀνάγκας

αὐτοῦ τοὺς φυσικοὺς νόμους νὰ θριαμβεύῃ κατὰ τῆς φύσεως, ὡς λέγει ὁ Βάκων, ὑπακούων εἰς αὐτήν.

Ἄλλ' ἂν ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων ἐξάρτησις εἶνε σκληρὰ, πολλῶ σκληροτέρα εἶνε ἡ ἐκ τῶν προσώπων. Ἡ πρώτη μᾶς λυπεῖ ἀλλ' ἡ δευτέρα μᾶς ταπεινοῖ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν δεσμῶν δικαίας ὑποταγῆς. Ὁ υἱὸς ὑπακούει εἰς τὸν πατέρα, ὁ μαθητὴς εἰς τὸν διδάσκαλον, ὁ στρατιώτης εἰς τὸν λοχαγόν, ὁ πολίτης εἰς τὸν ἄρχοντα, ὁ ὑπάλληλος εἰς τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ· αὕτη εἶνε νόμιμος καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὴν τάξιν τῶν κοινωνιῶν. Ἀλλ' ὅπως ἡ ὑποταγὴ ἢ εὐγενῆς καὶ ἔντιμος, δέον ἢ ἐξουσία νὰ ᾖ δικαία καὶ ἔχη ὡς σκοπὸν εἴτε τὸ ἀγαθὸν τοῦ ὑποτασσομένου, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ παιδίῳ ἢ τῷ μαθητῇ, εἴτε τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ὡς ἐν ταῖς ἄλλαις περιστάσεσιν. Ἀλλὰ τότε δὲν ὑπακούομεν εἰς τὴν θέλησιν τῶν ἄλλων ἀλλ' εἰς τὸν νόμον, εἰς τὴν δικαιοσύνην, εἰς τὸ λογικόν. Ὅταν ὁμως ἡ θέλησις ἐνεργῆ χωρὶς νὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ λογικοῦ ἢ τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ἐνεργῆ πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ ὄχι πρὸς ὄφελος τῶν ἄλλων, ὅταν μόνον σκοπὸν ἔχη τὴν ἐξυπηρέτησιν κυριαρχικῶν ὀρέξεων, καὶ γίνεται πηγὴ τῆς ἀνταρσίας ἅμα καὶ τῆς τυραννίας, ὅταν ὑπερβαίῃ τὸν κανόνα ἢ δὲν ἔχη κανόνα, ὅταν μεταχειρίζεται τὸν ἄνθρωπον ὡς πᾶγμα, ὅταν ζητῆ οὐ μόνον τὴν ὑπακοὴν ἀλλὰ καὶ τὴν κολακείαν, καὶ ἀξιοῖ νὰ κάμπτωνται αἱ σκέψεις πρὸ τῶν πράξεων, τέλος ὅταν τοὺς ἀνθρώπους θεωρῆ ἀπλῶς ὡς ἔμφυχα ὄργανα, ἢ ὑπακοὴ τότε εἶνε δουλική, ἐξευτελίζει τὸν ἄνθρωπον, ἐκνευρίζει τὰς δυνάμεις του, σβεννύει τὸν ζῆλόν του, καταναλάκει τὸ πνεῦμά του. Ἡ διεκδικησις τῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τοιαύτης καταχρήσεως ἐξουσίας δὲν εἶνε ἀνταρσία, δὲν εἶνε ἀναρχία· εἶνε ἡ πηγὴ τῆς ἀρετῆς ἣν καλοῦμεν τιμὴν καὶ ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἀπεκάλουν μεγαθυμίαν.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπῆρχε κατ' ἐξοχὴν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὑπερηφανείας, ὅπερ συνίσταται εἰς τὸ ὑπακούειν μόνον εἰς τὸν νόμον καὶ ὄχι εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς τὸν νόμον δὲ ὃν ἔθθηκαν αὐτοὶ οὗτοι. Ὅ,τι καὶ ἂν λέγωσι περὶ τῶν ἀρχαίων, ὁ ἔρος τῆς ἐλευθερίας ἀποτελεῖ τὴν αἰωνίαν τιμὴν τῶν Ἀθηναίων, τῆς Σπάρτης, καὶ τῆς Ρώμης. Διὰ τούτου αἱ πολίται αὐταὶ ὑπερέχουσι κατὰ τὴν δόξαν τὰς ἀπεράντους ἀσιατικὰς μοναρχίας. Τὸ βραχὺ διάστημα ὅπερ ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Σόλωνος μέχρι τοῦ Περικλείους εἶνε πολλῶ μεγαλειότερον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου τῶν ἀναριθμητῶν αἰώνων τοῦ αἰγυπτιακοῦ, βαβυλωνιακοῦ καὶ ἀσυριακοῦ μεγαλείου. Οὐχὶ οἱ ῥήτορες, ἀλλ' ἡ κρίσις τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ κραυγὴ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως παρέχει εἰς τοὺς ἀρχαίους ἥρωας ἀσφαλῆ ἀθανασίαν. Θὰ εἶπῃ τις ἴσως ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐξιδανικεύθη-

σαν υπό του Πλουτάρχου. Τό παραδέχομαι, ἀλλὰ διατί δὲν βλέπομεν τοιοῦτους μεγάλους ἄνδρας ἔστωσαν καὶ ἐξιδανικευμένοι ἐν τῇ ἀσυριακῇ ἢ περσικῇ ἢ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ; Μὴ ἄραγε τοιοῦτοι ἄνδρες μόνον ἐν ἐλευθερίᾳ δύνανται νὰ γεννηθῶσι καὶ ἀναπτυχθῶσι ἢ μὴ ἢ ἐλευθερία δὲν εἶνε δυνατὴ ἄνευ τοιούτων ἀνδρῶν;

Ὁμολογητέον ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς συχνάκις πηγῆς γεννᾶται ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ ἔρωσ τῆς ἐξουσίας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν θέλει νὰ ὑπακούσῃ νομίζει συχνάκις ὅτι τὸ κάλλιστον μέσον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀρχῆς τῶν ἄλλων εἶνε τὸ νὰ ἄρχῃ αὐτός. Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει πάντοτε ὅσον ὑψηλὰ καὶ ἂν εἶνε τις νὰ ἔχη τινὰ ὑπεράνω αὐτοῦ, ὁ ἔρωσ τῆς ὑπερτάτης ἀνεξαρτησίας ἄγει συχνάκις εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας. Ἄλλ' εἶνε ψευδὴς ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας ὁ μεταβαλλόμενος οὕτω εἰς ἔρωτα δεσποτείας· ἐκ τούτου δὲ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν πόσον τὸ πνεῦμα τῆς ἀνταρσίας εἶνε ἐγγὺς τοῦ πνεύματος τῆς τυραννίας, πόσον δὲ τούναντίον ἢ ἐλευθερία ἔχει ἀνάγκη τοῦ πνεύματος τῆς ὑποταγῆς. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν οἱ πολῖται δὲν θέλουσι νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς ἄρχοντας, εἰσὶ πάντες τύραννοι· ἂν δὲ εἶνε τῆς ἰσχυρότερος, γίνεται οὗτος μόνος. Τούναντίον ὁ μὴ θέλων οὐτε νᾶρχῃ οὐτε νὰ ὑπακούῃ πέραν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προδιαγεγραμμένων, οὗτος ἔχει ἀληθοῦς πολίτου ἦθη. Ἀρχειν κατὰ τὸν νόμον καὶ ὑπέκειν κατὰ τὸν νόμον, τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας. Τὰ μέσα δὲ δι' ὧν δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὸ νὰ καταστῇ αὐθαίρετος ἢ ἄδικος αὐτός οὗτος ὁ κανὼν ἀνάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς πολιτικῆς καὶ ὅχι τῆς ἠθικῆς.

Ἄλλως τε οὐδόλως ἀρνοῦμαι ὅτι ἐνυπάρχει νόμιμον τι καὶ ἀναγκαῖον ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ ἄρχεῖν. Πάντες ἀγαπῶσι νὰ κατέχωσι καὶ ἐνασχωσὶ τὴν ἐξουσίαν, εἴτε ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς οἰκογενείας των, εἴτε ἐν τῇ διευθύνσει τῶν ὑποθέσεων των καὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν ἄλλων εἴτε τέλος ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Κράτους. Τινὲς ἀρέσκονται νὰ ἐνασχωσὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν διὰ τοῦ λόγου, οἱ ἄλλοι διὰ τῆς δράσεως· οἱ μὲν πείθοντες, οἱ δὲ ἄρχοντες. Ἄλλ' οἱ αἰδιόποτε κἂν ὧσι αἱ διάφοροι μορφαὶ ἃς λαμβάνει τὸ πάθος τοῦτο, πάντες ἔχομεν αὐτὸ ἐν τινι βαθμῷ· ἀγαπῶμεν τὸ ἄρχεῖν δι' ὃν λόγον ἀγαπῶμεν τὸ δρᾶν· διότι διὰ τῆς ἐξουσίας δρῶμεν διπλασίως, περιορίζοντες τὰς πράξεις τῶν ἄλλων, καθιστῶμεν συνεργοὺς τὰς θελήσεις τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς ἰδίους ἡμῶν σκοποὺς, βλέπομεν πραγματοποιένας τὰς ἐπιχειρήσεις, ἃς τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἐπενόησε, ἀλλ' ἃς μόναι ἡμῶν αἱ δυνάμεις δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκτελέσωσι. Προσθέσατε τὴν ἥττον νόμιμον, ἀλλὰ ζωηρὰν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ ἠδονὴν τοῦ ὑποτάσσειν τὰς θελήσεις καὶ κάμ-

πτειν τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἠδονὴ αὕτη, καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη, δὲν εἶνε ἠθικὴ· διότι εἶνε ἡ πηγὴ τῆς τυραννίας. Ἐν τούτοις ἂν πρόκηται περὶ ἀνυποτάκτων εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν θελήσεων, φυσικὸν εἶνε νὰ εὐχαριστῶμεθα ταπεινοῦντες αὐτάς, ἀρκεῖ νὰ μὴ προσβάλωμεν τὸν νόμον καὶ τὸ δίκαιον. Τέλος ἢ τελευταία καὶ ὑψίστη εὐχαρίστησις, ἣτις συνδέεται πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ ἄρχεῖν, εἶνε ἡ ἐκπλήρωσις μεγάλων σκοπῶν, ἢ ἐργασία πρὸς εὐτυχίαν καὶ βελτίωσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τέλος παρὰ τοῖς ὑπερόχοις πνεύμασιν περιφανῆς ἐκδήλωσις τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν.

Ἐπὶ τοῦτο λοιπὸν καὶ νόμιμος φιλοδοξία, ἄδικον δὲ καὶ ἄλογον θὰ ἦτο νὰ καταδικάσωμεν αὐτήν. Ἡ φιλοδοξία αὕτη, ἣτις ὠθεῖ τὸν ἀνθρώπον εἰς τὸν νὰ καταβάλλῃ τοὺς ἀναγκαίους ἀγῶνας πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἀπὸ μιᾶς θέσεως εἰς ἄλλην, κρατεῖ αὐτὸν ἐν ἐνεργείᾳ μὴ ἐπιτρέπουσα νὰ καθυδῆ ἢ ν' ἀναπαύηται. Ἄν ἐσβέννυτο πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς καρδίας πάντων τῶν ἀνθρώπων, πᾶσα τῆς κοινωνίας ἢ δράσις θὰ παρήκμαζεν γενικὴ νάρκη θ' ἀντικαθίστα τὴν κίνησιν καὶ τὸν ζῆλον. Καὶ αὕτη ἡ πολιτικὴ φιλοδοξία εἶνε ἀγαθὸν τι, εἰ καὶ εἶνε συχνὰ αἰτία ἀταξίας ἐν τινι κράτει· ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου αἱ θέσεις δὲν εἶνε ἐπιθυμηταί, δὲν ἐκλιπαροῦνται ὑπὸ ἐκλεκτῶν· ἢ ὑπηρεσία δὲν ἐνδιαφέρει πλέον τοὺς ὑπαλλήλους, ἢ ἀνία διαχύνεται ἐν τῷ κοινωνικῷ σώματι καὶ τὸ μόνον κατέχον τοὺς ἀνθρώπους πάθος εἶνε ἡ φιλοχρηματία. Δὲν πρέπει λοιπὸν ν' ἀπαμβλύνωμεν ὑπερμέτρως τὴν φιλοδοξίαν ὅπως μὴ ἀπαμβλύνωμεν συγχρόνως καὶ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ζωὴν.

Ἡ ἀνθρωπίνῃ δραστηριότητι δὲν τίθεται εἰς ἐνεργεῖαν ἄνευ προσπαθείας. Ἴσως ὑπάρχει που τοῦ σύμπαντος βίος εὐτυχέστερος τοῦ ἰδικοῦ μας, ἐνθα τὸ πλάσμα δύναται ν' ἀπολαύσῃ τῆς ἐκ τῆς δράσεως τέρψεως χωρὶς νὰ ὑποστῇ τὰς δυσχερείας τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς ἐργασίας. Ἄλλ' ὁ ἡμέτερος βίος δὲν εἶνε τοιοῦτος· προσλέγω μάλιστα ὅτι μᾶς εἶνε δύσκολον νὰ νοήσωμεν αὐτὸν καὶ δὲν ἔχομεν μέτρον νὰ τὸν ἐκτιμήσωμεν. Ἡ τύχη μας ἐνταῦθα εἶνε νὰ παλαιώμεν κατὰ τῶν κωλυμάτων καὶ διὰ τοῦ μόχθου μόνον νὰ ἀφικνώμεθα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν. Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου ἡμῶν πρέπει νὰ τρώγωμεν τὸν ἄρτον μας. Ἡ ἐργασία λοιπὸν εἶνε ἀνάγκη εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἃς προσεῖκωμεν δὲ ὅτι εἶνε εὐγενὴς ἀνάγκη.

Ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας ἡ ἐργασία θεωρήθη ὡς ἀνδραποδῶδες τι. Ἐφαίνετο ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀξιοπρέπεια συνίστατο εἰς τὸ μάχεσθαι καὶ ἀπολαμβάνειν. Πάντες ἡμιλλῶντο πῶς νὰ φανῶσιν ἰσχυρότεροι ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐργασίας καὶ ἀναγκάσωσι τοὺς ἄλλους νὰ ἐργάζωνται ἀντ' αὐτῶν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀποκλειστικὸς κληρὸς

τοῦ ἐλευθέρου ἀνδρός, τοῦ πολίτου, τοῦ εὐγενούς ἢ τοῦ ἄργια, ἄργια ἀληθῶς χρησιμοποιομένη περὶ τὰ ὄπλα, περὶ τὰ γράμματα, περὶ τὰ τῆς πολιτείας ἀλλ' ἀσυμβίβαστος πρὸς πᾶσαν ἐπι- κερδῆ ἔργασίαν καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ ἀσχολαὶ αἰ- τινες θεωροῦντο ἐλευθέραι, ὡς ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη, καθίσταντο δουρικαὶ εὐθὺς ὡς ἀνε- φέροντο εἰς πράγματα ὠφέλιμα εἰς τὸν βίον. Δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν ἀναμφιδόλως τὴν ἰδέαν τῆς ἔργασίας πρὸς τὴν τοῦ κέρδους. Πᾶς ἄνθρωπος ἐνασκῶν τὰς δυνάμεις τοῦ ἐπωφελῶς ἐργάζεται καὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος ἔτι ἔργασία εἶνε. Ἄλλ' ἐτέρωθεν εἶνε ἄδικον νὰ θεωρῆται ἐπαί- σχυντος ἡ ἐπικερδῆς ἔργασία. Αὕτη εἶνε ἡ θε- μελιώδης πρόληψις τῶν ἀριστοκρατιῶν. Τὸ ζῆν διὰ τῶν ἀγῶνων τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ μόχθου εἶνε τι εὐγενέστατον ἐν τῷ κόσμῳ, αὕτη δὲ εἶνε ἡ πρώτη βᾶσις τῆς ἀξιοπρεπειᾶς. Τὸ ζῆν ἀναλώμασι τῶν ἄλλων εἶνε δουλικώτατον, εἰ καὶ συνδέεται ἐνίοτε μετ' αὐτοῦ ἰδέα τις με- γαλείου. Οἱ εὐπατρίδαι εἶχον ὡς πρὸς τοῦτο τό- σον ἐσφαλμένην ἰδέαν, ὥστε προετίμων νὰ ζῶσιν ἐκ τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος παρὰ ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν κόπου. Συγκρίνουσι τινες ἐνίοτε τὴν τιμὴν τῶν ἀρχαίων φυλῶν πρὸς τὴν εὐτέλειαν τῶν συγ- χρόνων ἡμῶν ἡθῶν. Ὁμολογοῦν ὅτι μέρη τινὰ τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ μεγαλείου ἠλαττώθησαν ἴσως ἢ ἐσθῆθησαν ἐν τῷ νεωτέρῳ βίῳ. Οἱ εὐγενεῖς οὐδέποτε μαθόντες νὰ κερδαίνωσι χρήματα πε- ριερόνουν αὐτὰ καὶ τὰ ἐδαπάνων μετ' ὑψηλό- φρονος σπατάλης· τοῦτο δὲ ἦτο εὐγενές. Ἄλλ' ἡ εὐγένεια αὕτη εἶχεν ἐνίοτε καὶ τὸ ἀντίστροφον αὐτῆς· διότι τοῦ χρήματος ὄντος ἀναγκαίου καὶ εἰς τοὺς περιφρονούντας ἔτι αὐτό, οὗτοι πρὸς ἀ- πόκτησιν τοῦ ἐθώπευον τὰς κακίας τοῦ ἡγεμό- νος, ἐκολάκευον τὴν εὐνοουμένην ἢ χάρις δὲ μετ' ἧς ἔπραττον τὰς πράξεις ταύτας δὲν ἀπέκρυπτε πάντοτε τὸ εὐτέλες αὐτῶν.

- Ἄλλως τε οὐδαμῶς καταδικάζω πᾶν εἶδος ἄργιας. Ἡ ἄργια ἔχει τὰ θέλητρα αὐτῆς ὡς αὕτη ἡ ἔργασία, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶνε νόμιμος καὶ νὰ χρησιμοποιῆται καλῶς. Παραδείγματός χάριν νόμιμος ἄργια εἶνε ἡ διὰ κληρονομικῆς περιουσίας ἀποκτηθεῖσα καὶ χρησιμοποιουμένη εἰς ὑπηρεσίαν τῆς χώρας διὰ τῆς σπουδῆς, διὰ τῶν περὶ τὴν καλλιέργειαν φροντίδων, διὰ τῶν περιοδειῶν. Εὐ- τελῶς καὶ ἀθλιῶς σκέπτονται ὅσοι ἀξιοῦσι νὰ ἴ- δωσιν ἐξαλειφόμενην ἐκ τῆς κοινωνίας πᾶσαν ὑ- παρξίν μὴ σκοποῦσαν τὸ κέρδος καὶ μὴ ἐργαζομέ- νην πρὸς τὴν καθ' ἑκάστην ἀνάγκην. Νόμιμος ἄ- ργια εἶνε καὶ ἡ διαδεχομένη τὴν ἔργασίαν ὅταν ἡ ἡλικία τὸ ἀπαίτη, ἢ στιγμιαία οὖσα διακοπὴ αὐ- τῆς, διάλειμμα μεταξὺ τῆς ἔργασίας τῆς χθὲς καὶ τῆς αὔριον. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δυνά- μεθα νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν ὁ κατέχων τὰς βιομη- χανικὰς ἡμῶν κοινωνίας πυρετὸς τῆς ἔργασίας

δὲν ὑπερέβη τὸ μέτρον καταδιβρώσκων ὡς ἡμέρα^β πᾶσας τὰς ἡμέρας τῆς ἄργιας ὅσας εἶχον θεσπίση αἱ θρησκευτικαὶ παραδόσεις, λίαν σπάταλοι ἴσως κατὰ τοῦτο. Αἱ ἐορταὶ αὐταὶ ἄγνοιοι ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν παρῆχον ἀνάπαυλάν τινα εἰς τοὺς ἐργαζομένους καὶ τροφήν τινα εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ.

Ἄλλ' ἂν ἐκτιμῶ τὴν εὐγενῆ ἄργιαν, τὴν ἀ- ποκτωμένην διὰ τῆς ἔργασίας, ἢ χρησιμοποιο- μένην πρὸς τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων, ποίας του- ναντίον περιφρονήσεως δὲν θεωρῶ ἄξιαν τὴν βδε- λυρὰν καὶ αἰσχρὰν ἐκείνην ἄργιαν ἐν ἣ φθίνουσι, τί λέγω! ἐν ἣ σήπονται σήμερον οἱ καλούμενοι υἱοὶ καλῶν οἰκογενειῶν, οἱ κατασωτεύοντες ἐν τῇ ἀκο- λασίᾳ περιουσίας γενεῶν ὄλων ἢ πλοῦτη διὰ τῆς ἀκαταπονήτου ἔργασίας τῶν πατέρων αὐτῶν ἀπο- κτηθέντα! Λέγεται ἐνίοτε ὅτι τοῦτο εἶνε καλὸν διότι οὕτω αἱ περιουσίαι μεταβαίνουν ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα καὶ ἕκαστος ἐπωφελεῖται. Ἄλλὰ τίς ἄγνοεὶ ὅτι ἀγαθὴ τοῦ πλοῦτου χρῆσις εἶνε ἐπω- φελεστέρα εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς σπατάλης; Ὅπως καὶ ἂν ἦ, ἄλλως τε, ἀτιμᾶζει τὴν νεολαίαν ἢ τοιαύτη ἀκατονόμαστος ἄργια ἐν ἣ ἀπόλλυνται αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ δυνάμεις, τὸ δραστι- κὸν τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἀκμὴ τοῦ πνεύματος, ἡ εὐαισθησία τῆς καρδίας, πάντα τῆς ζωῆς τὰ δῶρα. Βλέπομεν ἐνίοτε ψυχὰς ἐκτάκτους ἐξερχο- μένας νικητρίαις ἐκ τοῦ ἀτάκτου τούτου βίου καὶ ἐξορμώσας μετὰ σθένους καὶ μεγαλείου εἰς τὸν ἐνεργὸν βίον. Ἄλλὰ πόσον σπάνια εἶνε τὰ παρα- δείγματα ταῦτα! Ποσάκις τούναντίον συμβαίνει ὁ ἐκδεδιτημένος οὗτος βίος νὰ συνεπάγηται ἀ- νικανότητα περὶ τὸ ἐργάζεσθαι καὶ ἀνίατον στει- ρότητα! Οἱ μυθιστορικοὶ οὗτοι ἥρωες καταπίπτου- σιν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν γυδαιότατον βίον, ἄλλοι δ' ἐξαφανίζονται καὶ οὐδεὶς γινώσκει τί ἀπέγει- νον. Ἄλλοι ἐξακολουθοῦσιν ἄχρι τέλους τὸν κοῦ- φον βίον, ὃν μόνον ἄπειρος νεότης δύναται μό- λιν νὰ καταστήσῃ συγγνωστόν· γέροντες ἀκόλα- στοι, φιλήδονοι ἐξηντλημένοι δεικνύουσι τὸν δρό- μον εἰς τοὺς νεωτέρους διατηροῦντες τὰς παρα- δόσεις τῆς ἀκολασίας. Τινὲς τέλος, ἐνεκα τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὑποσκε- λίζουν τοὺς ἐργαζομένους, δεικνύοντες ἀπὸ περι- φανῶν θέσεων τὴν αὐθάδη αὐτῶν ἀνηθικότητα. Πάντες ὅμως τιμωροῦνται διὰ τῆς περιφρονήσεως τῶν ἐντίμων ἀνθρώπων καὶ διὰ τῆς ἐξαχρειώσεως τῆς ἰδίας αὐτῶν καρδίας.

Paul Janet.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

K.

Ἄρχοντός ἐστιν οὐκ αὐτὸν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι ὅπως ὡς βέλ- τιστοι ἔσονται.

(Ἐνοφῶν)